

Zespół Szkół Publicznych
w Czerniejewie

Szkolny program profilaktyki przeciwko zachowaniom agresywnym

Opracowali:

mgr Magdalena Banaszak

mgr Agnieszka Sopolińska

mgr Magdalena Zakrzewska

Wrzesień 2010

Wstęp

Zjawisko zachowań agresywnych w szkole jest co raz częstsze. Agresja wroga, instrumentalna występuje zarówno w relacji uczeń-uczeń, jak i uczeń-nauczyciel. Coraz częściej media przekazują drastyczne informacje na temat trudnych zachowań w klasach szkolnych. Kryzys wartości oraz norm społecznych, a także utrwalająca się postawa konsumpcyjna i zmniejszone poczucie odpowiedzialności za swoje życie, środowisko, innych sprzyja zachowaniom destrukcyjnym. Brutalność mediów, wzrastające natężenie przemocy w grach komputerowych, Internecie, na ulicach powoduje zagubienie człowieka wobec wartości dobra osobistego i społecznego, a także skutkuje liberalnymi postawami w stosunku do aktów przemocy. Trudno o poprawne wzorce zachowania dla dzieci oraz młodzieży, jak również o autorytet wskazujący na poprawne zachowania. Wzrost stopnia okrucieństwa agresji oraz jej powszechność sprzyja zmniejszeniu wrażliwości na pojedyncze akty wrogiego zachowania. Istotne jest zatem zwrócenie szczególnej uwagi na środowisko, w którym dokonuje się socjalizacja i wychowanie dziecka. Środowisko tworzy system oświaty, nauczyciele, rodzice, wreszcie rówieśnicy. Odpowiedzią na narastający w ostatnich latach problem agresji ludzi młodych jest program profilaktyki nakierowany na minimalizowanie czynników ryzyka wystąpienia agresywnego zachowania oraz budowanie i ochrona zasobów sprzyjających radzeniu sobie z zapobieganiem przemocy. Istotne jest również zadbanie aby środowisko edukacyjne, a przede wszystkim szkoła była miejscem dbania o kulturę zdrowia fizycznego, psychicznego, jak i optymalizowała rozwój dojrzałości uczniów. Realizacja programu zakłada współdziałanie wychowawców, nauczycieli, pedagoga szkolnego, psychologa, dyrektora szkoły, służb (policja, straż pożarna), kuratora, pracowników socjalnych oraz poradni psychologiczno-pedagogicznej oraz urzędników gminnych. Program dostosowany do potrzeb i warunków środowiska szkolnego będzie realizowany na trzech poziomach edukacyjnych: w klasach wczesnoszkolnych I-III, klasach podstawowych IV-VI oraz gimnazjalnych.

Podstawy prawne

- rozporządzenia ministra edukacji narodowej z dnia 21 maja 2001 r. w sprawie ramowych statutów szkół i placówek publicznych (Dz. U. z 2001 r. Nr 61, poz. 624, z późn. zm.);

- rozporządzenia w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół (Dz. U. z dnia 31 sierpnia 2007 r. Nr 157, poz.1100);
- rozporządzenia ministra edukacji narodowej i sportu z dnia 12 lutego 2002 r. w sprawie ramowych planów nauczania w szkołach publicznych (Dz. U. z dnia 25 lutego 2002 r. Nr 15, poz. 142).

Zgodnie z wyżej wymienionymi przepisami w szkołach wprowadzono obowiązek realizacji programu profilaktycznego zgodnego z programem wychowawczym. Podejmowane zadania profilaktyczne podejmowane są w ramach godzin wychowawczych będących w dyspozycji dyrektora, a także stają się elementem lekcji programowych. Zorganizowane zajęcia w ramach programu profilaktycznego wyposażają uczniów w wiedzę dotyczącą zjawiska agresji oraz przemocy, kształtują kompetencje osobiste uczniów niezbędne do radzenia z sobie z sytuacją konfliktową bez używania agresji.

Założenia teoretyczne

Agresję Adam Frączek ujmuje jako akt zachowania interpersonalnego i intencjonalnego wystosowanego w celu wyrządzenia szkody jednostce lub grupie społecznej, agresja to umyślne działanie na szkodę, którego nie da się usprawiedliwić. Przemoc natomiast często jest utożsamiana z agresją, i tak K. Pospiszyl definiuje przemoc: „(...) wszelkie nieprzypadkowe akty godzące w osobistą wolność jednostki lub przyczyniające się do fizycznej, a także psychicznej szkody osoby, wykraczającej poza społeczne zasady wzajemnej relacji.” Zatem zarówno agresja, jak i przemoc mają wiele wspólnych cech, a mianowicie: intencjonalność, wrogość, powtarzalność, naruszenie dobra osobistego oraz godności,

Agresję i przemoc dzieli się ze względu na jej cel oraz formę. Wyróżnia się agresję wrogą, której celem jest zadanie cierpienia drugiemu człowiekowi oraz agresję instrumentalną, czyli zastosowanie zachowania agresywnego w celu uzyskania innych korzyści niż samo zadanie cierpienia. Ze względu na formę wyróżnia się:

- agresję i przemoc fizyczną, czyli fizyczny atak na osobę lub jej własność (przejawy: bicie, kopanie, plucie, popychanie, niszczenie własności, demołowanie, wymuszanie pieniędzy, prace zleczone, np. noszenie plecaka, itp.)
- agresję i przemoc słowną, czyli wyrządzenie cierpienia emocjonalnego za pomocą

kontaktu werbalnego (przejawy: przezywanie, obrażanie, poniżanie, plotkowanie, dogadywanie, wyśmiewanie, grożenie, szantażowanie, itp.)

- agresję bez użycia słów i kontaktu fizycznego, czyli wyrządzenie cierpienia drugiej osobie poprzez postawę wobec niej (przejawy: izolowanie, wrogie gesty, wroga mimika, manipulowanie związkami przyjaźni)

Agresję dzieli się także na czynną, która jest bezpośrednio przejawia się w zachowaniu oraz agresję bierną, czyli prezentowanie zachowania agresywnego nie wprost. Pomimo iż oba rodzaje zachowań agresywnych są przejawem wrogości wobec drugiego człowieka, to agresja bierna jest znacznie trudniejsza do zauważenia oraz odpowiedniego zareagowania. W klasie szkolnej przejawem agresji biernej może być: spóźnianie się, prowokowanie, obrażanie się, lenistwo, sabotowanie drugiej osoby, nie przyznawanie się do gniewu.

Istnieje wiele przyczyn zachowań agresywnych, można je podzielić na trzy grupy. Pierwsza grupa związana jest z osobowościowo-temperamentalnym uwarunkowaniem zachowań ucznia. Drugiej grupy przyczyn można doszukiwać się w środowisku rodzinnym, natomiast trzeciej w środowisku edukacyjnym. Wymienione grupy przyczyn przenikają się i wzajemnie na siebie wpływają.

1. Osobowościowo-temperamentalne uwarunkowania ucznia

- Zwiększona potrzeba na stymulację
- Niskie poczucie własnej wartości oraz nierealistyczny obraz własnej osoby
- Ubogie lub niesatysfakcjonujące relacje z innymi (pozostawanie w roli „kozła ofiarnego”; „szkolnego błazna”; „outsidera”)
- Niski poziom kompetencji społecznych (umiejętności asertywnego reagowania, komunikacji społecznej, nieagresywnego rozwiązywania konfliktów)
- Niski poziom empatii (co jest związane z powszedniością brutalności w mediach)
- Obniżony poziom inteligencji emocjonalnej oraz kontroli emocji (słaba zdolność do rozpoznawania własnych emocji i identyfikowania ich przyczyn, ubogi repertuar sposobów radzenia sobie z emocjami w szczególności z lękiem, złością, wstydem, poczuciem krzywdy)

2. Przyczyny tkwiące w środowisku rodzinnym:

- Ubogie stymulatory emocjonalne oraz intelektualne, co wpływa na kształtujący się obraz siebie dziecka i jego tożsamość. Obraz siebie dziecka wychowującego się w niesprzyjającym środowisku znacznie odbiega od tego, które wykształciły dzieci rozwijające się w sprzyjających warunkach. Sytuacja odbiegającego od innych uczniów dziecka przyczynia się do zaistnienia wielu niepokojących konsekwencji. I tak w tym kontekście agresja uważana jest za pochodną chęci zwrócenia na siebie uwagi osób z poczuciem odstawania kulturalnego i intelektualnego od reszty. Dzieci te są często bierne, nastawione na unikanie porażek i ochrony wrażliwego obrazu siebie. Również poczucie bezradności intelektualnej dziecka sprzyja zachowaniom agresywnym, wycofaniu i apatii. Jakże często dziecko nie podejmuje rozwiązania zadania z przekonania, że „i tak się nie nauczy”, „nie ma do tego głowy”. O bezradności intelektualnej mówi się, gdy dziecko spostrzega siebie jako osobą niezdolną do podjęcia wysiłku rozwiązania zadania, towarzyszy temu brak motywacja oraz nieprzyjemne emocje niesprzyjające optymalnym warunkom rozwoju.
- Chłód emocjonalny w rodzinie, brak bliskich emocjonalnie relacji, doświadczanie deficytów uczuciowych.
- Nieprawidłowe funkcjonowanie rodziny (alkoholizm w rodzinie, narkomania, patologia społeczna).
- Bycie ofiarą przemocy w rodzinie, wykorzystanie seksualne
- Zaniedbania wychowawcze, brak konsekwentnego systemu nagród i kar (co raz częściej wychowanie dziecka nie jest konsekwentne, dziecko nie ponosi odpowiedzialności za swoje zachowanie, a także nie jest partnerem dialogu, którego efektem powinno być zrozumienie swojego zachowania i towarzyszących mu konsekwencji).

3. Przyczyny tkwiące w środowisku edukacyjnym:

- Subiektywizm oceny pracy ucznia, autorytarność i nieliczenie się z godnością osobistą ucznia,
- Anonimowość,
- Nieliczenie się z możliwościami oraz potrzebami dziecka (niedopasowanie oferty edukacyjnej w stosunku do możliwości ucznia, skupianie się na deficytach a nie zasobach),
- Przekładanie edukacji nad wychowaniem,
- Transfer osobistych problemów nauczyciela na sytuację w klasie
- Brak możliwości realizacji własnych potrzeb eksploracyjnych
- Brak jasnych reguł oraz norm panujących w szkole
- Brak pozytywnych wzorców zachowania (zerwanie komunikacji między uczniem a nauczycielem, brak spójnych reakcji na zachowania agresywne uczniów),
- Nieproduktywne spędzanie wolnego czasu (nuda, gry komputerowe, stosowanie używek)
- Niedopasowanie podejmowanych zadań na lekcji w stosunku do poziomu energii oraz emocjonalnego napięcia wśród uczniów,

Szereg możliwych przyczyn zachowań agresywnych uczniów stanowi powód tworzenia szerokiego, wielopoziomowego i zróżnicowanego programu profilaktycznego, a także przyczynia się do zindywidualizowanego spostrzegania ucznia prezentującego agresywne zachowanie.

Cele

Wyróżniono następujące cele ogólne oraz przyporządkowane im cele szczegółowe:

Cel I:

Rozwijanie i ochrona zasobów oraz kompetencji społecznych uczniów, w celu minimalizacji pojawienia się zjawiska agresji, przemocy w zachowaniu.

1. Budowanie kompetencji uczniów w zakresie umiejętności niezbędnych do poradzenia sobie w sytuacji wymagającej asertywności, rozwiązywania konfliktów, negocjacji, komunikacji.
2. Poszerzanie wiedzy uczniów na temat zjawiska agresji i przemocy.
3. Rozwijanie zasobów uczniów poprzez aktywne spędzanie czasu pozalekcyjnego.

Cel II:

Stworzenie warunków do budowy i ochrony otwartej komunikacji i relacji między nauczycielami a uczniami:

1. Stworzenie warunków do wymiany doświadczeń między nauczycielami.
2. Zwiększenie zaangażowania nauczycieli w twórczą aktywność uczniów
3. Rozwijanie kompetencji osobistych nauczycieli w zakresie radzenia sobie z trudnymi sytuacjami w klasie, komunikacji interpersonalnej, radzenia sobie ze stresem.

Cel III:

Rozwijanie i ochrona zasobów oraz kompetencji wychowawczych rodziców

1. Zwiększenie świadomości wychowawczej rodziców.
2. Zwiększenie zaangażowania rodziców w proces rozwoju dziecka.
3. Wyposażenie rodziców w narzędzia wychowawcze zgodne z aktualnym stanem wiedzy naukowej.

Cel IV:

Integracja środowiska edukacyjno-wychowawczego. Nauczyciele, rodzice, instytucje współpracują w relacjach partnerskich oraz podmiotowych w celu prewencji zachowań ryzykownych, agresywnych, a także w celu szerokiego rozwoju uczniów.

- 1) Zwiększenie uczestnictwa rodziców w działaniach podejmowanych przez szkołę.
- 2) Zaangażowanie instytucji, takich jak policja, straż pożarna, opieka społeczna w edukację i wychowanie uczniów.
- 3) Rozwijanie u uczniów postaw szacunku wobec wartości, autorytetu oraz wzbudzanie odpowiedzialności obywatelskiej i świadomości moralnej.

Zadania

Wyróżnionym celem przyporządkowane są zadania rozplanowane na rok szkolny. Zadania realizowane są przy współpracy dyrektora szkoły, pedagoga, psychologa oraz nauczycieli. Planowane zadania stanowią zarówno kontynuację już podejmowanych działań, jak i ich poszerzenie, tak by były one zgodne z potrzebami środowiska edukacyjnego oraz zasadami profilaktyki i promocji zdrowia. Adresatami zaplanowanych zadań są uczniowie szkoły podstawowej: klas I-VI, uczniowie klas gimnazjalnych: klasy I-III, kadra pedagogiczna, rodzice.

Metody realizacji

Do realizacji zaprojektowanych zadań wykorzystywane metody aktywne w szczególności:

- praca metodami warsztatowymi podczas godzin wychowawczych, co ma na celu zmaksymalizowanie doświadczenia uczenia się nowych umiejętności, zdobywania wiedzy z zakresu uzależnień, zachowań agresywnych.
- Praca metodami projektowymi wykorzystującymi samodzielną eksplorację ucznia, pobudzających kreatywność oraz zaangażowanie.
- Drama
- Konkursy
- Pogadanki
- Metody pedagogiki zabawy
- Wykłady
- Ekspresja plastyczna, literacka

Treści programu

Ze względu na zróżnicowanie odbiorców, treści programu można podzielić:

1. Treści programu skierowane do uczniów:

- Ochrona oraz rozwój umiejętności społecznych, kształtowanie poprawnego obrazu własnej osoby i poczucia własnej wartości oraz postawy empatycznej.
- Rozwijanie autonomii moralnej uczniów, poszanowania tradycji oraz zaangażowania na rzecz środowiska lokalnego.
- Rozwijanie zainteresowań uczniów oraz uczenie prozdrowotnego i aktywnego spędzania wolnego czasu.

- Wzmacnianie sieci społecznej uczniów oraz relacji ucznia z rodzicami i środowiskiem lokalnym.
 - Rozwijanie umiejętności rozwiązywania konfliktów bez użycia agresji, kompetencji negocjacyjnych oraz mediacyjnych.
 - Poszerzenie wiedzy na temat zachowań agresywnych, współczesnych patologii społecznych, zasad funkcjonowania służb społecznych.
2. Treści programu skierowane do rodziców:
- Ochrona oraz rozwijanie kompetencji wychowawczych.
 - Wzmacnianie więzi między rodzicami a dzieckiem.
 - Wzmacnianie zaangażowania rodzica w prozdrowotny rozwój dziecka oraz w życie szkoły.
 - Zacieśnianie współpracy między rodzicami a gronem pedagogicznym.
3. Treści programu skierowane do nauczycieli:
- Ochrona oraz rozwijanie kompetencji pedagogicznych.
 - Wsparcie grona pedagogicznego w pracy dydaktyczno-wychowawczej.
 - Zwiększenie zaangażowania w aktywne formy wychowania uczniów.

Spodziewane efekty programu

Zintegrowane środowisko edukacyjno-wychowawcze (rodzina, uczeń, szkoła) współpracujące w celu ochrony i rozwoju dziecka, jego zasobów, rozwoju uczuć i postaw moralnych, poczucia i poszanowania wartości. Uczniowie posługują się wiedzą oraz są świadomi czym jest agresja oraz przemoc, rozwijają swoje kompetencje niezbędne do funkcjonowania w społeczeństwie, są wrażliwi na problemy społeczne. Nauczyciele oraz rodzice stanowią autorytet przy jednoczesnej podmiotowej i partnerskiej relacji z dzieckiem. Nauczyciel dba o swój samorozwój, dzieli się doświadczeniem z innymi nauczycielami, rozbudowuje strategie radzenia sobie z trudnościami zawodowymi oraz emocjonalnymi. Rodzice rozbudowują swoje kompetencje wychowawcze, uczą dziecko poszanowania dla wartości oraz konsekwencji w przestrzeganiu norm społecznych. Szkoła współpracuje z innymi instytucjami (policja, straż pożarna, opieka społeczna) w celu stworzenia spójnego środowiska przyjaznego edukacji i wychowaniu ucznia oraz zawiązania sieci społecznego wsparcia.

Ewaluacja

Efektywność wdrożonego programu profilaktyki przeciwko agresji w środowisku edukacyjnym zostanie oceniona na podstawie ankiety przeprowadzonej wśród uczniów zarówno na początku roku, jak i na zakończenie. Tematyka ankiety będzie dotyczyła subiektywnego poczucia bezpieczeństwa na terenie szkoły oraz doświadczania, bycia ofiara lub sprawcą zachowania agresywnego. Formą ewaluacji będą również wnioski oraz sprawozdania z przeprowadzonych zajęć, imprez szkolnych.

Bibliografia

1. Migała P., *Dlaczego uczeń staje się agresywny? Przyczyny i uwarunkowania*, ZNP, Kielce, 2008
2. Koczyk M., *Wyjść poza koło przemocy*, Psychologia w szkole, nr I (5), 2005, 27-36
3. Kołodziejczyk J., *Jak przemoc szkolną przemoc*, psychologia w szkole, nr II(6), 2005, 53-62
4. Sakowska M., Sikora J., Żwirblińska A., *Obyś cudze dzieci wychowywał. Jak sobie radzić z problemami wychowawczymi w gimnazjum (i nie tylko)*, OWN, Kielce, 2003
5. www.cmppp.edu.pl